

РОЗВИТОК АНАЛІЗУ ОПЕРАЦІЙ З ПОХІДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ В УМОВАХ ВОЛАТИЛЬНОГО РИНКУ

Розвиток світових ринків капіталу та активне включення України в інтеграційні процеси сприяє швидкому поширенню новітніх фінансових інструментів у діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Відсутність нормативно-правового забезпечення, недосконала інфраструктура фондового ринку поки обмежує активну участь резидентів у торгівлі похідними фінансовими інструментами, особливо структурованими. Водночас, лібералізація валютного законодавства та зняття ряду інших обмежень, а також виникнення таких інструментів, які не потребують особливих дозволів, а їх функціонування не регламентоване вітчизняним законодавством (наприклад, криптовалюти), сприятиме подальшому поширенню таких інструментів.

Питання аналізу операцій з похідними фінансовими інструментами, станом на сьогодні, недостатньо досліджені у вітчизняній науковій літературі. Зокрема, питання обліку та аналізу фінансових деривативів досліджувала у своїх працях Л.О. Примостка. Зокрема, в поле зору досліджень Л.О. Примостки потрапили такі питання: методика аналізу ризикової позиції хеджера, методи визначення коефіцієнтів хеджування та методичні аспекти аналізу ефективності хеджування [3]. Однак, як показала світова фінансова криза 2007-2009 років, питання аналізу операцій з похідними фінансовими інструментами потребують особливої уваги, оскільки останні чинять суттєвий вплив на фінансовий стан суб'єктів господарювання, хоча не завжди відображаються в балансі.

Для розвитку методології аналізу операцій з похідними фінансовими інструментами необхідно визначити поняття та види похідних фінансових інструментів, визначити користувачів результатів такого аналізу та їх потреби, а відповідно до поставлених задач (для задоволення потреб користувачів) визначити методи аналізу, інструментарій та джерела отримання вхідної інформації.

В попередніх дослідженнях запропоновано визначення поняття « похідні фінансові інструменти», основу якого викладено за підходом НБУ, а саме, це: «фінансові контракти або фінансові інструменти, що походять із (базуються на) інших фінансових інструментів(ах), які називають базовими інструментами, а ними можуть бути активи (наприклад, товари, акції, житлові застави, нерухоме майно, облігації, позики), індекси (на відсоткові ставки, валютні курси, фондові індекси, індекси споживчих цін) або інші умови, зокрема, кредитні деривативи походять від позик, облігацій чи інших форм кредитування» [2]. А також, обґрунтовано відмінність між поняттями «похідні фінансові інструменти», «деривативи» та «похідні цінні папери». Зокрема, найширшим поняттям є «похідні фінансові інструменти», які, в свою чергу, поділяються на похідні цінні папери та строкові контракти (деривативи). Під деривативом запропоновано розуміти стандартні документи, що засвідчують право та/або зобов'язання придбати чи продати у майбутньому цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти або здійснити платежі на визначених ним умовах. В окремих випадках деривативи можуть набувати ознаки похідних цінних паперів, зокрема, коли випускаються

шляхом емісії та вільно торгуються на ринках й приносять дохід (збитки) їх власнику в результаті зміни їх ринкової вартості. Похідні цінні папери, в свою чергу, відрізняються від деривативів за такими характерними ознаками: їх випуск здійснюється на основі емісії; вони посвідчують право на інші цінні папери (гібридні) або право на отримання доходів що генерують їх забезпечення (інструменти сек'юритизації); передбачають регулярне отримання фіксованого доходу та/або доходу від зміни їх ринкової вартості (дохід у вигляді курсової різниці). В дослідженні також запропонована детальна класифікація похідних фінансових інструментів [1].

Що стосується користувачів результатів аналізу операцій з похідними фінансовими інструментами, то до їх переліку варто віднести: власників, управлінський персонал, кредиторів (інвесторів) та державу в особі відповідних регулюючих органів. Власників буде цікавити інформація щодо обсягів операцій з похідними фінансовими інструментами, їх ефективність, дохідність та ризиковість, ймовірність отримання збитків від таких операцій та їх розмір. Власників контрольного пакету акцій буде цікавити курсова динаміка похідних фінансових інструментів та її вплив на вартість підприємства, а також співвідношення між власним капіталом та розміром ймовірних збитків від операцій з похідними фінансовими інструментами.

Управлінський персонал потребуватиме інформацію про затрати та ефективність операцій з похідними фінансовими інструментами, а в разі їх здійснення – результати моніторингу зміни курсу (ціни) та інших параметрів як базового активу, так і похідного фінансового інструменту.

Кредиторів буде цікавити спроможність підприємства розраховуватись за своїми зобов'язаннями у разі отримання збитків, отриманих від операцій з похідними фінансовими інструментами. Регулюючі та контролюючі державні органи в першу чергу будуть цікавити операції з похідними фінансовими інструментами комерційних банків, страхових компаній зі страхування життя та інших підприємств, що становлять суспільний інтерес, зокрема вплив таких операцій на фінансових стан їх ініціатора. Подальші дослідження необхідно спрямувати на визначення методів та інформаційної бази аналізу операцій з похідними фінансовими інструментами у розрізі об'єктів аналізу.

Список використаної літератури:

1. Novak, O., Osadcha, T., Petruk, O. *Concept and Classification of Derivative Financial Instruments as A Methodological Precision On Their Regulation in The Financial Services Market. Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5, No. 3, pp.135–144.

2. Глосарій банківської термінології. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123545

3. Примостка Л. *Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: монографія*. К.: КНЕУ, 2001. 263 с.